

srpskog hrišćanina. Potlačenost moralna i ekonomska isto tako. Starešine su bile u knežini i u selu seljaci, njihov rang određivao je njihov kvalitet u narodu a ne sprega sa turskom vlašću. Sankcije su u selu, i administrativne i sudske, dolazile s privolom naroda i od vlasti u kojoj je narod sudelovao. Nepravda je pogađala ceo narod, a pravda bila i deljena i shvaćena od celog naroda. Merila su donesena iz davnine, zakonodavstvo je čuvano kao nešto svoje, a ne odozgo nametnuto. Bile su tu dakle u sopstvenom iskustvu i sve težine nepravde, da bi se znalo kako ne treba da bude, i svi kriterijumi pravde, za koju se znalo, bar u osnovi, kakva treba da bude; i tradicija jednakosti i nakupljeni imperativni zahtevi slobode. Sve to dato u jednom radikalnom izrazu (ustanak, ratovi) i sa žestokim sankcijama (ginjenje).

Demokratsnost ta je balkanski tipična; nije vezana za reakciju na razne dotadanje političke i ekonomske ustanove evropske (monarhija, vlada privilegovanih redova itd.); ona nije sadržana toliko u ustanovama koliko u osećanju. A isto tako nije, svojim liberalizmom, dala podrške za brzo razvijanje tipičnog kapitalističkog stroja. Ta demokratsnost je organski srasla sa osnovama srpskog duhovnog jedinstva i društvene jednoobraznosti; *po svome osećanju pravde i jednakosti ona je postala i ostala jači izvor razvijanja političkih i društvenih snaga i ustanova, no formalna politička d43emokratija koja se docnije sa Zapada presađivala u Srbiju kroz ustavne i političke ustanove.*

Ta demokratsnost stvorila se i razvila na selu, narod sela ju je održao do XIX veka, dao joj pretežni karakter u najznačajnijem razdoblju 1804-1918.

U tom periodu, razvijajući svoje državotvorne i ostale civilne snage, taj narod sela daje biološki, socijalno, etički i našeg čoveka iz varošice i varoši, daje svoju narodnu inteligenciju svih zanimanja, a stvara tom svojom demokratsnošću, koja je sintetička moć sažeta iz svih donesenih osnova, povoljan duh za asimilaciju srpskog čoveka iz svih krajeva, *na putu ka njegovoj konačnoj beogradskoj životnoj orijentaciji.* U Srbiji demokratsnost sela prožima i činovnika i trgovca, i političara i advokata, a isto tako i kneza. Iz sela je nikao i vojnik oslobodilačke Srbije, i prosvetni radnik, i državnik, i dinast. Povarošivanje varoškog stanovništva Srbije, naseljenog sa sela, nije